

Bijlage L Toelichting op economische termen

Beleidsmatige effecten op koopkracht en winst

De beleidsmatige effecten op de koopkracht en de winst omvat de effecten van beleid aan de inkomsten- en de uitgavenkant, voor zover deze relevant zijn voor koopkracht of winst. De nadruk ligt hierbij op de herverdeling tussen bedrijven, gezinnen en de overheid in mld euro als gevolg van beleid (ex ante, waarbij directe doorwerkingen zijn meegenomen).

Voor koopkracht betreft het maatregelen met betrekking tot subsidies en toeslagen, collegegeld, studiefinanciering en kinderbijslag, de hoogte van uitkeringen en lastenmaatregelen gezinnen. Voor de winst gaat het om maatregelen die overdrachten aan bedrijven betreffen en lastenmaatregelen bedrijven. De beleidsmatige effecten op koopkracht en winst worden uitgedrukt in mld euro. Een min geeft een verslechtering van de koopkracht/winst aan.

Bruto Binnenlands Product (bbp)

Het bruto binnenlands product is de som van de toegevoegde waarde van in Nederland producerende bedrijven en de overheid. Deze toegevoegde waarde wordt bereikt door de inzet van arbeid en kapitaal. De binnenlandse productie kan samen met ingevoerde goederen worden aangewend voor consumptie, investeringen, overheidsbestedingen en buitenlandse vraag (uitvoer). Als in de hoofdttekst gebruik wordt gemaakt van het begrip bbp, dan wordt hiermee bedoeld het bbp in constante prijzen, met 2007 als prijsbasis.

Earned income tax credit (EITC)

Een eitc is een arbeidskorting (belastingteruggaaf aan werkenden) die afhangt van de loonhoogte. De eitc is bedoeld om werk op lage loonniveaus financieel aantrekkelijk te maken ten opzichte van niet-werken en, met name, ten opzichte van de uitkeringssituatie. De vormgeving is veelal zo, dat lage lonen de eitc volledig krijgen en dat vanaf een bepaald loonniveau de eitc met iedere extra verdiende euro kleiner wordt totdat geen recht meer op eitc bestaat. Zie ook replacement rate en marginale wig.

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het saldo van de inkomsten en uitgaven van de collectieve sector (overheid plus sociale fondsen). Financiële transacties zoals de verkoop van aandelen of het verstrekken van leningen hebben geen invloed op het EMU-saldo. Dit begrotingsaldo speelt een centrale rol bij de bewaking van de overheidsfinanciën in het kader van de Economische en Monetaire Unie.

Ex ante en ex post

Het onderscheid tussen ex ante en ex post wordt gemaakt voor de budgettaire gevolgen van voorgestelde maatregelen. Het ex ante effect is de verandering van het EMU-saldo dat direct het gevolg is van de maatregel; bijvoorbeeld, een verhoging van de belasting op het gebruik van energie met 1 mld euro leidt tot een ex ante verbetering van het EMU-saldo met 1 mld euro. Het ex post effect is de verandering van het EMU-saldo dat resulteert nadat de macro-economische doorwerkingen van de maatregelen zijn meegenomen, inclusief de doorwerking op de rentelasten. Bijna alle voorgestelde maatregelen hebben macro-economische doorwerkingen, met name doordat het gedrag van consumenten of bedrijven wordt beïnvloed. De macro-economische veranderingen hebben gevolgen voor de inkomsten en uitgaven van de overheid, waardoor de ex-post verandering van het EMU-saldo afwijkt van het ex ante bedrag. In het genoemde voorbeeld leiden de hogere heffingen tot een vermindering van het gebruik van energie, waardoor ook de opbrengst van de belastingmaatregel lager wordt. De verandering van het EMU-saldo zal ex post lager zijn dan 1 mld euro. Zie ook de omschrijving van inverdieneffecten.

In deze analyse van verkiezingsprogramma's is – vanwege tijdgebrek door de onverwachte val van het kabinet– de macro-economische doorwerking, zoals die op de overheidsbegroting en de koopkracht, afwezig. Een aantal ombuigingen en intensiveringen voorgesteld door de politieke partijen hebben een direct effect op de belasting- en premieopbrengsten. Dit betreft bijvoorbeeld verhoging van de salarissen in het onderwijs, beperken van de topinkomens in de zorg en uitkeringen inflatievolgend maken. Vanwege de afwezigheid van de macro-economische analyse zijn deze directe effecten op de belasting- en premieopbrengsten ook meegenomen in het 'ex ante' budgettaire overzicht van de partijen.

Financieringsverschuiving

De EMU-relevante uitgaven en inkomsten kunnen sterk worden beïnvloed door financieringsverschuivingen, zoals pakketbeperkingen in de zorg, het afschaffen van de zorgtoeslag en dit gebruiken voor verlaging van zorgpremies en intertemporele schuiven, zoals het beperken van de aftrek van pensioenpremies. Bij de uitgaven wordt daarom ook een voor financieringsverschuivingen gecorrigeerd totaal getoond. Bij de lasten betreft het de micro-lastenontwikkeling. In deze laatste worden ook verplichtingen zonder gevolgen voor de overheidsbegroting meegenomen, zoals een verplicht aandeel van duurzame energie.

In- en uitverdieneffecten

In- en uitverdieneffecten zijn de veranderingen van het EMU-saldo die het gevolg zijn van de macro-economische doorwerking van de voorgestelde maatregelen. Een inverdieneffect is een verbetering van het EMU-saldo, een uitverdieneffect is een verslechtering van het EMU-saldo. Een voorbeeld kan dit verhelderen. Stel dat een partij voorstelt om de overheidsconsumptie te laten toenemen met 1 mld euro. Hierdoor daalt het EMU-saldo aanvankelijk (ex ante) met 1 mld euro. Door deze maatregel neemt de consumptie toe en stijgt de productie, waardoor de

werkgelegenheid toeneemt en de werkloosheid daalt. De krappere arbeidsmarkt resulteert in hogere lonen. Het EMU-saldo verbetert doordat het aantal werkloosheidsuitkeringen afneemt: een inverdieneffect. Het EMU-saldo verbetert verder doordat de hogere lonen en werkgelegenheid en de hogere consumptie zorgen voor meer loonbelasting en btw-ontvangsten. De stijging van de contractlonen leiden verder tot een uitverdieneffect, doordat de contractlonen van de ambtenaren stijgen. Per saldo resulteert op korte termijn een inverdieneffect, waardoor de (ex post) daling van het EMU-saldo inclusief macro-economische doorwerking minder is dan 1 mld euro.

Ontwikkeling lasten naar functie

In de tabellen in de hoofdttekst wordt bij de lastenontwikkeling onderscheid gemaakt naar vier functies:

- De functie milieu omvat alle belastingen op het gebruik van water, grond, energie en natuurlijke grondstoffen (bijvoorbeeld hout, olie, vlees), belastingen op milieu-vervuilende activiteiten (zoals het gebruik van auto's) en belastingvoordelen ter stimulering van milieuvriendelijke activiteiten.
- De functie inkomen en arbeid omvat alle belastingen en premies op het inkomen van huishoudens en de kosten van arbeid; ook loonsubsidies in de vorm van afdrachtsverminderingen (onder andere de SPAK) worden tot deze functie gerekend.
- De functie vermogen en winst omvat alle belastingen op vermogen en winst, zoals VPB. Ook de WBSO wordt tot deze functie gerekend.
- De functie overig omvat alle belastingen die niet aan een van de andere functies kan worden toegerekend. Het betreft bijvoorbeeld btw en accijnzen op tabak en alcohol.

Netto-nettokoppeling

De term netto-nettokoppeling wordt gebruikt om aan te geven dat de netto AOW en netto bijstand gekoppeld zijn aan het netto minimumloon. De bruto AOW en bijstand worden zodanig vastgesteld dat de netto AOW en bijstand gelijk zijn aan de wettelijk vastgestelde percentages van het netto minimumloon. Bij stijging van het netto minimumloon zullen ook de netto sociale uitkeringen met eenzelfde percentage stijgen.

Prijzen 2010

Veel (budgettaire) bedragen in 2015 worden uitgedrukt "in prijzen 2010". Hiermee wordt bedoeld dat de waardebedragen uit 2015 worden gecorrigeerd voor de prijsstijging van het bbp in de jaren 2011-2015. Gepresenteerde structurele bedragen zijn ook in prijzen van 2010. Zie verder bij 'Reële groei overheidsuitgaven'.

Reële groei overheidsuitgaven

In de terminologie van de openbare financiën wordt met de reële groei van de overheidsuitgaven meestal bedoeld de waardeontwikkeling van die uitgaven gecorrigeerd voor

de prijsontwikkeling van het bbp. De aldus gedefinieerde reële groei wijkt af van de volumegroei van de overheidsuitgaven (de groei in termen van aantallen geproduceerde goederen en diensten) voor zover de prijsontwikkeling van die uitgaven afwijkt van die van het bbp. Dit is vaak het geval, met name omdat de overheidsuitgaven gemiddeld genomen meer loongevoelig zijn dan het bbp en de lonen meestal harder stijgen dan de bbp-prijs.

De achtergrond van deze definitie is dat het verschil in reële groei tussen de overheidsuitgaven en het bbp inzicht geeft in het beslag (percentage) dat die overheidsuitgaven leggen op datzelfde bbp. Bij een reële groei van de overheidsuitgaven die uitstijgt boven de reële bbp-groei stijgen deze uitgaven als percentage van het bbp (de collectieve uitgavenquote stijgt). Voor zover die stijging wordt veroorzaakt door een verschillende prijsontwikkeling ten opzichte van de bbp-prijs wordt gesproken van een "ruilvoetprobleem" van de collectieve sector.

Structurele groei

De korte-termijneffecten van de maatregelen uit de programma's kunnen afwijken van die op de lange termijn. Zo leidt vermindering van de werkgelegenheid bij de overheid in eerste instantie tot een lagere economische groei en meer werkloosheid. Als reactie passen de lonen zich aan en stijgt de werkgelegenheid in de marktsector. Hierdoor is op lange termijn het effect op de economische groei en werkloosheid nihil.

De toename van het bbp op termijn, wanneer alle aanpassingsprocessen voltooid zijn, heet de toename van het structurele bbp. Indien de stijging van het structurele bbp door vier wordt gedeeld, verkrijgt men het effect op de jaarlijkse structurele economische groei in de kabinetsperiode. De output gap is gelijk aan het verschil (in %) tussen het feitelijke en het structurele bbp, zie onder "output gap".

Functies voor collectieve uitgaven en werkgelegenheid

In de tabellen in de hoofdtekst worden de collectieve uitgaven gegroepeerd naar beleidsrelevante categorieën. Voor de vergelijking van de verkiezingsprogramma's is zoveel mogelijk aangesloten bij de indeling gebruikt in CEP en MEV¹. Voor dit specifieke doel is de presentatie echter in enkele opzichten aangepast, zoals een aparte functie milieu en een uitsplitsing van openbaar bestuur in rijk, lokaal bestuur en overig. Hierdoor kan duidelijker worden getoond bij welk deel van de overheid ombuigingen op het overheidsapparaat neerslaan. De volgende functies worden onderscheiden:

- Sociale zekerheid: alle overdrachten van de overheid aan huishoudens, exclusief die voor zorg en onderwijs, maar inclusief bijvoorbeeld uitkeringen voor werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, aow, bijstand, kinderbijslag, kinderopvang, huurtoeslag en zorgtoeslag.

¹ Deze indeling wordt toegelicht in F. Bos, 2003, De nieuwe CPB-tabellen over de collectieve sector, CPB Memorandum 74.

- Zorg: uitgaven gefinancierd via awbz- en zvw plus de wmo.
- Onderwijs: alle uitgaven aan beloning werknemers, investeringen en overige goederen en diensten voor onderwijs en onderzoek, inclusief studiebeurzen en ov-jaarkaart, maar exclusief uitgaven voor cultuur en media (zie functie Overige uitgaven).
- Overdrachten aan bedrijven: Subsidies en investeringsbijdragen aan bedrijven, bijvoorbeeld voor innovatie of export stimulering.
- Openbaar bestuur: alle uitgaven aan beloning werknemers, investeringen en overige goederen en diensten van de collectieve sector voor zover niet behorend bij de functies Veiligheid, Defensie, Bereikbaarheid, Onderwijs, Zorg, Sociale Zekerheid en Overige Uitgaven. Voor de tabel over de werkgelegenheid in de collectieve sector omvat het openbaar bestuur ook de werkgelegenheidseffecten van de ombuigingen en intensiveringen bij de functies Bereikbaarheid (rijkswaterstaat), Sociale Zekerheid (bijv. participatiebanen) en overige uitgaven (bijv. jeugdzorg en opvang asielzoekers).
- Veiligheid: alle uitgaven aan beloning werknemers, investeringen en overige goederen en diensten met betrekking tot politie en justitie (exclusief opvang asielzoekers).
- Defensie: alle uitgaven aan beloning werknemers, investeringen en overige goederen en diensten met betrekking tot de bedrijfsgroep Defensie in de Nationale rekeningen; dit komt ruwweg overeen met de uitgaven van het Ministerie van Defensie.
- Bereikbaarheid: investeringen en onderhoud van infrastructuur, inclusief eventuele ombuigingen op Rijkswaterstaat.
- Milieu (met subfuncties Milieu/energie en Landbouw/natuur): subsidies milieu, energie, landbouw en natuur en uitgaven voor de aankoop van natuurgebied; uitgaven voor het uitbreiding en verbeteren van de infrastructuur voor openbaar vervoer maken daarentegen deel uit van de functie bereikbaarheid.
- Internationale samenwerking: vooral EU-afdrachten en uitgaven ontwikkelingssamenwerking.
- Overige netto uitgaven. Deze functie fungeert als een soort restpost voor maatregelen die niet goed kunnen worden toegerekend aan andere functies, zoals uitgaven voor cultuur, sport, jeugdzorg, rentelasten, boetes en griffierechten. De directe effecten van maatregelen op de belasting- en premieopbrengsten zijn ook meegenomen in het 'ex ante' budgettaire overzicht en geboekt bij deze restpost-functie.